

**СТРОКОВІ ТРУДОВІ ДОГОВОРИ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
ТА РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
№ 1-Р/2023 ВІД 07.02.2023: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ**

Занфірова Тетяна Анатоліївна

доктор юридичних наук,

професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

07 лютого 2023 року Конституційним Судом України (далі – КСУ) ухвалено рішення № 1-р/2023 у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу третього частини другої статті 22 Закону України «Про повну загальну середню освіту», згідно з яким абзац третій частини другої статті 22 Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року № 463-ІХ визнано неконституційним [1]. У зв'язку з ухваленням такого рішення на практиці виникло ряд запитань щодо того, які саме правові наслідки таке рішення КСУ породжує. Саме цій проблемі буде присвячено дану публікацію.

Окремі питання правових наслідків рішень КСУ та проблемні аспекти впливу останніх на регулювання трудових відносин розглядалися, зокрема, у працях таких вчених: Ю. Барабаш, В. Бринцева, П. Стецюк, П. Ткачук, В. Тихий, Ю. Тодика, В. Шаповал, В. Венедіктов, М. Іншин, В. Щербина, О. Ярошенко.

Відповідно до абз. 3 ч. 2 ст. 22 Закону України «Про повну загальну середню освіту» № 463-ІХ від 16.01.2020 (набрав чинності 18 березня 2020 року, далі – Закон) «педагогічні працівники державних і комунальних закладів загальної середньої освіти, які досягли пенсійного віку та яким виплачується пенсія за віком, **працюють на основі трудових договорів, що укладаються строком від одного до трьох років**» [2].

Згідно з абз. 2 п.п. 2 п. 3 розділу Х «Прикінцеві та перехідні положення» Закону керівників державних і комунальних закладів загальної середньої освіти зобов'язано припинити безстрокові трудові договори з педагогічними працівниками таких закладів освіти, яким виплачується пенсія за віком, з одночасним укладенням з ними трудових договорів строком на один рік [2].

Аналіз наведеного положення (навіть поверхневий) свідчить про те, що абз. 3 ч. 2 ст. 22 Закону відрізняється за змістом від абз. 2 п.п. 2 п. 3 розділу Х «Прикінцеві та перехідні положення», що викликає певні питання щодо відповідності такого положення вимогам законодавчої техніки (однак це питання потребує окремого дослідження). Крім того, привертає увагу останнє формулювання «одночасне укладення з ними трудових договорів строком на один рік». Отже, буквально тлумачення закону свідчить, що з такими працівниками обов'язково мають укладатися строкові трудові договори на один рік. Далі, по спливу цього року, такого обов'язку вже немає і тут роботодавець самостійно приймає рішення щодо укладення чи неукладення такого трудового договору з цією категорією освітян.

Таким чином, починаючи з липня 2020 з педагогами державних і комунальних закладів середньої освіти, яким виплачується пенсія за віком, укладалися трудові договори строком від одного до трьох років. Деякі педагоги були звільнені відразу по спливу строкового трудового договору, з рештою в подальшому укладалися нові трудові договори (теж, як правило, строком на один рік).

07 лютого 2023 року Конституційним Судом України (далі – КСУ) ухвалено рішення № 1-р/2023 (далі – Рішення КСУ), згідно з яким абзац третій частини другої статті 22 Закону визнано неконституційним [1]. В абз. 7 рішення № 1-р/2023 КСУ зазначив, що установлення для педагогічних працівників державних і комунальних закладів загальної середньої освіти, які досягли пенсійного віку та отримують пенсію за віком, можливості укладення з ними виключно строкових трудових договорів, на відміну від педагогічних працівників державних і комунальних закладів загальної середньої освіти, які не досягли пенсійного віку та не отримують пенсії за віком, становить безпідставне та необґрунтоване обмеження прав цих осіб у трудових відносинах за ознакою віку та юридичним фактом отримання пенсії за віком [1].

Отже, після трьох років застосування положення абз. 3 ч. 2 ст. 22 Закону визнане неконституційним. Оскільки з частиною педагогічних працівників, які підпадали під дію неконституційного положення Закону, трудові відносини вже припинилися, з іншою частиною такі трудові відносини тривають, вважаємо, що характер проблемних питань і типи ситуацій суттєво відрізняються. З огляду на обмеження у обсязі, у даній публікації ми розглядаємо лише той випадок, коли трудові відносини з педагогами, які отримують пенсію за віком, тривали/тривають після лютого 2023 року.

Згідно з листом МОН № 1/3836-23 від 20.03.2023 «... Якщо договір був укладений до 07.02.2023, коли Рішення Конституційного суду

України щодо визнання абзацу третього частини другої статті 22 Закону України «Про повну загальну середню освіту» не вступило в дію, він буде рахуватися діючим та умови, які в ньому зазначені, мають дотримуватися сторонами». Таким чином, МОН фактично запропонував продовжити дію неконституційної норми [3].

Розглянемо конкретний приклад. Якщо строк трудового договору закінчується у червні 2023, то закінчення строку такого трудового договору «автоматично» є підставою для припинення трудових відносин. При цьому звертаємо увагу, що станом на червень 2023 абз. 3 ч. 2 ст. 22 Закону, який передбачав строкові трудові договори для таких освітян, втратив чинність, але, де-факто, у даній ситуації він продовжує свою дію.

Погоджуємось, що положення про строковість трудових договорів, укладених з педагогічними працівниками пенсійного віку, станом на дату укладення такого договору було дійсним. Воно, хоч і передбачало погіршення становища працівника, але узгоджувалося з чинним законодавством України (тому ст. 9 КЗпП України у даному разі не могла застосовуватись). Однак 07 лютого 2023 року, коли КСУ визнав положення абз. 3 ч. 2 ст. 22 Закону неконституційним, на наше переконання, ситуація змінилася.

Згідно з ч. 2 ст. 23 КЗпП України строковий трудовий договір укладається у випадках, коли трудові відносини не можуть бути встановлені на невизначений строк з урахуванням характеру наступної роботи, або умов її виконання, або інтересів працівника та в інших випадках, передбачених законодавчими актами [4]. В даному разі строкові трудові договори укладалися через «інші випадки, передбачені законодавчими актами». Вважаємо, що 07 лютого 2023 така підстава відпала. Більше того, стало відомо, що дана підстава суперечить Конституції України, а відтак її застосування фактично становить порушення трудових прав освітян, з якими було укладено строкові трудові договори.

Відповідно до абз. 3 п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 06.11.1992 *«Оскільки згідно з ч. 2 ст. 23 КЗпП трудовий договір на визначений строк укладається лише у разі, коли трудові відносини на невизначений строк не може бути встановлено з урахуванням характеру роботи або умов її виконання, або інтересів працівника (наприклад, його бажання), або в інших випадках, передбачених законодавчими актами, укладення трудового договору на визначений строк при відсутності зазначених умов є підставою для визнання його недійсним у частині визначення строку»* [5].

Таким чином, з урахуванням зазначеного вище, вважаємо, що 07 лютого 2023 року, коли було ухвалено рішення КСУ, виникла підстава для визнання недійсним строкового трудового договору у частині визначення строку, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 9 КЗпП України умови трудових договорів, які погіршують становище працівників порівняно з законодавством України про працю, є недійсними.

У даному разі, на наш погляд, найбільш оптимальний з точки зору доктрини трудового права «вихід» полягає у переведенні педагогів, яким виплачується пенсія за віком, за наказом роботодавця на безстрокові трудові договори. Такий варіант вирішення даної проблеми дозволить поновити права педагогічних працівників, які упродовж трьох років порушувалися на підставі норма, яка не відповідає Конституції України.

Література:

1. Рішення Конституційного Суду України № 1-р/2023 від 07.02.2023 у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу третього частини другої статті 22 Закону України «Про повну загальну середню освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-23#n50> (дата звернення 24.09.2023).

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» № 463-IX (в редакції від 05.06.2023). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 25.09.2023).

3. Лист МОН № 1/3836-23 від 20.03.2023. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.pon-odessa.org.ua/upload/лист_МОН_ЦК_Профспілки_ріш_Конст_суду_пенсіонери.pdf (дата звернення 25.09.2023).

4. Кодекс законів про працю України (в редакції від 30.07.2023). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 25.09.2023).

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 06.11.1992. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92#Text> (дата звернення 25.09.2023).